

NATURA 2000 – del vseevropskega ekološkega omrežja

Peter Skoberne

Priporočen način citiranja:

SKOBERNE, P., 2003: NATURA 2000 – del vseevropskega ekološkega omrežja, V: KRAJČIČ, D. (ur.), 2003: Gozdarska politika zavarovanih območij, zbornik ob posvetovanju. Gospodarska zbornica Slovenije, Združenje za gozdarstvo, Ljubljana, 2003, str. 65-78.

NATURA 2000 – del vseevropskega ekološkega omrežja

IZVLEČEK: Prispevek obravnava širši okvir zamisli ekoloških omrežij v Evropi, zlasti pravno osnovo ekološkega omrežja Evropske unije NATURA 2000, podrobneje predstavlja izbiranja, vrednotenja in opredeljevanja območij, pomembnih za Evropsko skupnost po merilih Direktive o habitatih ter ukrepe, ki sledijo iz obveznosti evropskih predpisov. Na kratko je povzeto tudi dosedanje delo pri vzpostavljanju omrežja NATURA 2000 v Sloveniji.

KLJUČNE BESEDE: varstvo narave, varstvo rastlinskih in živalskih vrst, varstvo habitatnih tipov, Natura 2000, ekološko omrežje, Slovenija

Kaj je NATURA 2000?

Kaj pravzaprav pomeni izraz Natura 2000, ki ga v zadnjem desetletju čedalje pogosteje slišimo v državah (in pri bodočih članicah) Evropske unije? Gotovo nekaj, kar je povezano z naravo in letom 2000. Natančnejši odgovor pa je mnogo bolj zapleten. Izraz NATURA 2000 je opredeljen v Direktivi o habitatih¹ in pomeni povezovanje območij narave, ki so nujni *za vzdrževanje ali izboljšanje ugodnega stanja ohranjenosti evropsko pomembnih* rastlinskih in živalskih vrst, *v skladno ekološko omrežje* do leta 2000. Izrazi v ležeči pisavi zahtevajo podrobnejšo razlago, da bi lahko dojeli vso obširno vsebino, ki je skrita v suhoparnem pravniškem jeziku.

NATURA 2000 je del Direktive o habitatih, usmerjen v varovanje tistih rastlinskih in živalskih vrst oz. habitatnih tipov, za katere je pomembno, da ohranimo njihov življenjski prostor, to pa zahteva varovanje življenjskega prostora ali habitata teh vrst. Z drugimi besedami, potrebna je opredelitev območij in določenih ukrepov, ki omogočajo, da se razmere, bistvene za preživetje teh vrst/habitatnih tipov ohranjajo in ne poslabšajo (*vzdrževanje ali izboljšanje ugodnega stanja ohranjenosti*). To je dopolnilni pristop k znanemu in klasičnemu instrumentu zavarovanih vrst, ko neke rastline ali živali zaradi neposredne ogroženosti ne smemo uničevati ali odvezemati iz narave (npr. trganje oz. izkopavanje rastlin, ubijanje oz. odlavljanje živali).

Varstvo po direktivi je namenjeno samo za *evropsko pomembne* vrste/habitatne tipe. Kateri so to? Uradniško preprosto: vsi tisti habitatni tipi, ki so navedeni v prilogi I in vse tiste rastlinske in živalske vrste, ki so na prilogi II direktive. Upoštevati je treba tudi vrste ptičev, navedenih v prilogi I Direktive o pticah², za katere je vsaka država dolžna določiti posebna območja varstva (POV oz. SPA - *Special Protection Areas*). Ob pregledovanju prilog obeh direktiv težko najdemo logično rdečo nit za razumevanje meril evropske pomembnosti. Morda je nekoliko lažje razumeti, če vemo, da so bili prvi sezname pripravljeni v devetdesetih letih za deset držav takratne Evropske skupnosti po zelo težkih političnih pogajanjih. Kasnejše širjenje Evropske unije je sicer omogočalo dodajanje novih vrst in habitatnih tipov, vendar po posebnih merilih, ni pa omogočalo ponovno ovrednotenje obstoječih prilog. Seveda je evropski pomen nekaterih vrst, ki so bile izjemno redke v deseterici (npr. rjavi medved), pa bodo v zvezi 25 držav mnogo pogostejše, po strokovni plati gotovo vprašljiv, vendar je Evropska komisija zelo odločno proti bistvenim spremembam prilog, dokler prvi krog omrežja NATURA 2000 ne bo dokončan. Slovenije je tako s pogajanjem dodala na dodatka 8

¹ Direktiva Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora (OJ L 206, 22.7.1992))

² Direktiva Sveta 79/409/EGS z dne 2. aprila 1979 o ohranjanju prostoživečih ptic (Council Directive 79/409/EEC of 2 April 1979 on the conservation of wild birds (OJ L 103, 25. 4. 1979))

rastlinskih vrst, 4 ribe, 3 nevretenčarje in 4 habitatne tipe (Skoberne, 2002). Slovenske predloge predloge je skupaj s predlogi drugih držav obravnavala tako Evropska komisija s svojimi strokovnimi telesi, kakor tudi vse države članice. Končen rezultat pogajanj je zapisan v pristopnih pogodbah v novih dodatkih, ki bodo začeli veljati z uradnim pristopom 1. maja 2004.

Tako torej z evropsko pomembnostjo. Iz definicije nam ostane še en pojem - *skladno ekološko omrežje* (coherent ecological network). Ohranjanje narave z zavarovanimi območji (od narodnih parkov do naravnih rezervatov) se je kot tradicionalni pristop varstva narave pokazal sicer kot nujen, ne pa zadosten. Zavarovana območja postajajo otoki razmeroma ohranjene narave sredi urbaniziranega in s prometnicami razkosanega ozemlja. Tudi ekološke zakonitosti, ki veljajo za takšna osamljena območja, lahko primerjamo z zakonitostmi ekološko ranljivih majhnih otokov v oceanu, kjer že manjši poseg nepovratno poruši krhko ravnotežje. Ohranjanje vrst in habitatnih tipov zahteva torej bolj celovit pristop, zato se je začelo uveljavljati razmišljanje o povezavah med zavarovanimi ali na kakršenkoli drug način ohranjenimi območji. Potrebnost povezovanja in čezmejnega obravnavanja je naslovila že leta 1979 sprejeta Bernska konvencija³, vendar po pravni plati tedaj tega ni podrobneje razvila. Leta 1991 je že dozorela zamisel o ekološkem omrežju, ki se je po eni strani odrazila že pri pogajanjih besedila Direktive o habitatih (sprejeta 1992), pa tudi zunaj meja tedanje deseterice. V Maastrichtu je leta 1993 potekala na to temo mednarodna konferenca s ciljem zastaviti Evropsko ekološko omrežje (EECONET - European Ecological Network). Na srečanju so udeleženci podprli novo paradigmo o celovitejšem gledanju na zavarovana območja in njihovo povezanost, niso pa bili pripravljeni prevzeti nizozemskega načina izvajanja zamisli o omrežjih. Po eni strani je nizozemski pristop temeljil v veliki meri na rekonstrukciji povezav (beri: zaradi uničene narave!), medtem ko so bile te v mnogih državah še ohranjene in je treba za omrežje samo zagotavljati njihov obstoj, po drugi strani pa je kar nekaj držav že imelo uzakonjena ekološka omrežja na svojem ozemlju (npr. Češka, Nemčija). Maastrichtska konferenca je vsekakor utrdila idejo o ekoloških omrežjih in spodbudila čezmejno sodelovanje. V državah Evropske unije se tako izvaja z omrežjem NATURA 2000, v drugih državah pogodbenicah Bernske konvencije s komplementarnim omrežjem Emerald in seveda dopolnjuje z državnimi omrežji. Vsi ti delčki se sestavljajo in povezujejo v Vseevropsko ekološko omrežje (*Pan-European Ecological Network* - PEEN), ki ga usklajuje Svet Evrope.

Zadeva je kar zapletena, nauka pa sta predvsem dva: zagotoviti je treba dovolj velika območja, kjer lahko preživijo dovolj vitalne populacije rastlin in živali, kakor tudi habitatni tipi, ter omogočiti moramo povezave med njimi. To je ideja, ki se skriva za besedama *coherent network*.

Pravna osnova omrežja NATURA 2000

Omenili smo že, da je ekološko omrežje NATURA 2000 pravno opredeljuje Direktiva o habitatih. Direktiva je pravni akt, svojstven za zakonodajo Evropske skupnosti. Za razliko od uredb, ki delujejo v vseh državah članicah neposredno, predpisuje le cilj, ki ga mora vsaka država članica doseči s svojimi notranjimi predpisi. Ker je cilj obvezen, je ustreznejše tudi v slovenščini govoriti o direktivi kot o smernici, saj ima slednji izraz v našem jeziku manj obvezujoč pomen. Pri direktivah Evropske skupnosti pa ni tako, saj Evropsko sodišče v Luksemburgu lahko državo obsodi na visoke denarne kazni (tudi nekaj milijonov € dnevno!) za neizpolnjevanje obveznosti.

³ Konvencija o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov (*The Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats*)

Zato mora vsaka država članica prenesti cilje direktive v svojo zakonodajo in zagotoviti njeno izvajanje. Temu pravimo transpozicija. Potem, ko je transpozicija opravljena, direktiva pravzaprav ni več potrebna, še več, sploh ni pravna osnova, na katero bi lahko navezali ukrepe ali kazni. Vse mora biti urejeno z domačo zakonodajo. Direktiva služi samo še za preverjanje, ali je bila transpozicija popolna in ustrezna ali ne. In zadnjo besedo pri tem tolmačenju ima seveda luksemburško sodišče.

Zato je pri vzpostavljanju omrežja NATURA 2000 zelo pomemben tudi zakonodajni del. Vsebinsko morajo biti vrste in habitatni tipi iz dodatkov opredeljeni v domači zakonodaji, predviden mora biti postopek za določanje območij in ukrepi za njihovo ohranjanje ter vzdrževanje. Posledično je treba predvideti tudi povezave z drugimi področji (npr. gozdarstvo, kmetijstvo, vodno gospodarstvo, energetika, infrastruktura, sistem načrtovanja), posledice administrativnih nalog (presojanje, izdajanje dovoljenj...) in finančne mehanizme.

Poseben problem je tolmačenje pomena, ki je za, večkrat dokaj splošnimi, pravnimi izrazi v besedilu direktive. Na voljo so obsežne razlage Komisije, vendar je končno veljavno tolmačenje izrek Evropskega sodišča v Luksemburgu. Zato je za razumevanja zakonodaje, zlasti direktiv, Evropske skupnosti treba tudi upoštevati izreke sodišča.

Osnovni cilj Habitatne direktive je vzdrževati in obnoviti (2/2. člen) ugodno stanje ohranjenosti habitatnih tipov iz priloge I in rastlinskih oz. živalskih vrst s priloge II. Seveda se je takoj po sprejemu direktive razvnela široka razprava, kaj ta cilj pomeni. Kaj in kdaj je stanje ohranjenosti ugodno? Kako ga ocenjujemo? Katera je izhodiščna vrednost? Kako spremljamo stanje? Vsa vprašanja še niso odgovorjena, kako direktiva opredeljuje ta pojem je prikazano v okvirčku, iz besedila pa je razvidno, da definicija pušča precej svobode pri interpretaciji.

Definicija ugodnega stanja ohranjenosti

Habitatna direktiva, 1(e). člen:

Šteje se, da je stanje ohranjenosti **naravnega habitata** »ugodno«:

- če so njegovo naravno območje razširjenosti in površine, ki jih na tem območju pokriva, stabilne ali se povečujejo, in
- če obstajajo in bodo v predvidljivi prihodnosti verjetno še obstajale posebna struktura in funkcije, potrebne za njegovo dolgoročno ohranitev, in
- če je stanje ohranjenosti njegovih značilnih vrst ugodno, kot je opredeljeno v (i);

Habitatna direktiva, 1(i). člen:

Šteje se, da je stanje ohranjenosti **rastlinske ali živalske vrste** »ugodno«:

- če podatki o populacijski dinamiki te vrste kažejo, da se sama dolgoročno ohranja kot preživetja sposobna sestavina svojih naravnih habitatov, in
- če se naravno območje razširjenosti vrste niti ne zmanjšuje, niti se v predvidljivi prihodnosti verjetno ne bo zmanjšalo, in
- če obstaja in bo verjetno še naprej obstajal dovolj velik habitat za dolgoročno ohranitev njenih populacij;

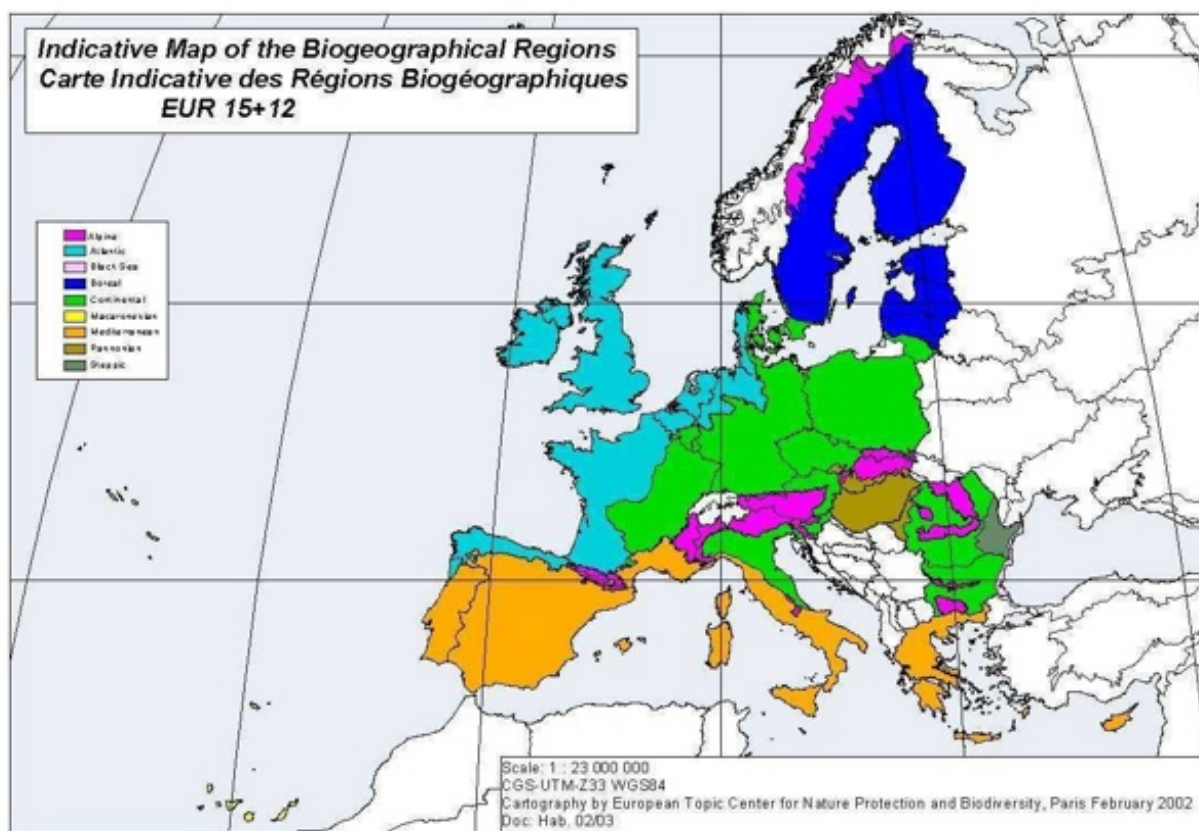
Kako se vzpostavlja omrežje NATURA 2000?

Območja, ki ustrezajo merilom po Direktivi o pticah (posebna območja varstva - POV ali SPA - *Special Protection Areas*) določi država, obvesti o tem Evropsko komisijo. S tem preprostim postopkom postanejo ta območja neposredno del omrežja NATURA 2000. Pri območjih po Direktivi o habitatih pa je postopek bolj zapleten, saj so široko območje nedorečenosti,

skušali pri tej direktivi zožati že z bolj dorečenim postopkom formalizacije predlogov, v katerem ima Evropska komisija bistveno večjo vlogo. Država po merilih in postopku prve faze, opisane v prilogi III habitatne direktive, najprej pripravi predlog območij, pomembnih za Skupnost (pOPS ali pSCI - potential Sites of Community Interest). Predlog potrdi ustrezen državni organ, sledi niz preverjanj tega seznama, najprej po formalni plati, če so podatki v obrazcih ustrezno izpolnjeni, sledi vsebinsko preverjanje, predvsem zadostnosti predlogov z državnega seznama. Pri tem so večje obveznosti države za tiste vrste in habitatne tipe, ki so pretežno razširjene na ozemlju posamezne države. V tem primeru mora poskrbeti, da je večji del vrste ali habitatnega tipa vključene v predlog pOPS.

Poudariti je treba tudi izhodišče Evropske komisije, da predlogi temeljijo na obstoječem znanju, tudi če to ni popolno. Skratka, ni problem, če neko območje ni bilo opredeljeno, ker na voljo ni bilo podatkov, ampak če država ne predlaga območja, ki zanesljivo ustrezna merilom direktive.

V drugi fazi izdela Komisija iz seznamov posameznih držav osnutek seznama območij, pomembnih za Skupnost. Ta faza poteka več let, in sicer v okviru posamezne biogeografske regije. Kdor ima kaj vedenja o biogeografskih regijah, bo imel pri razumevanju tega pojma znotraj direktive o habitatih težave. Ozemlje Evropske unije je namreč razdeljeno v devet območij, znotraj katerih se preverja zadostnost predlogov pOPS vseh držav, ki v to regijo sodijo. Tako se na biogeografskih seminarjih srečujejo atlantske, alpske, celinske... države in skupaj s komisijo ter zunanjimi strokovnjaki obravnavajo predloge posamezne države, seveda znotraj te regije. Preverjanje je torej razdrobljeno v manjše, kolikor toliko homogene enote, zato na seminarju sredozemske regije ne sodelujejo države s severa in obratno. Glavna težava je v izrazu 'biogeografska', saj je stopnja poenostavitve vsebine posamezne regije po biološki plati zelo velika, kar je razvidno iz sl. 1.

Slika 1: Indikativni zemljevid biogeografskih regij za pripravljanje izbora SCI po habitatni direktivi za države EU in 12 kandidat

(vir: Evropska komisija: <http://europa.eu.int/comm/environment/nature/map.htm>)

Slovenija sodi po bioloških merilih v 4 večje biogeografske regije (alpska, celinska, dinarska, sredozemska), medtem ko je le v celinski in alpski EU biogeografski regiji. Ta poenostavitev nič ne zmanjša standarda varovanja, ampak precej poenostavi birokratski del, saj pripravljamo gradiva in prisostvujemo le na dveh namesto na štirih sklopih biogeografskih seminarjev, končni rezultat - predlog območij, pa je v vseh primerih enak.

Eno najpogostnejših vprašanj je, kakšno površino je treba opredeliti, da zadovoljimo ciljem direktive. Poudariti je treba, da številčne meje ni zahtevane ali zapisane v nobenem od dokumentov. To je tudi logično, saj se razlikujejo države med seboj po naravnih danosti in ohranjenosti narave. Če so torej strokovna merila edina merila pri izboru območij (in to so potrdile sodbe Evropskega sodišča!), potem je logično, da imajo (oz. bodo imele) države z visoko biotsko raznovrstnostjo in ohranjenostjo večji delež območij NATURA 2000 kot biološko revnejše. Edini odpustek, ki ga v členu 4/2 navaja Direktiva o habitatih je določilo, da: "Države članice, katerih območja z enim ali več prednostnimi naravnimi habitatnimi tipi in prednostnimi vrstami obsegajo več kot 5 % državnega ozemlja, lahko v soglasju s Komisijo zahtevajo, da se merila iz priloge III (faza 2) prožneje uporabljajo pri izbiri vseh območij, ki so na njenem ozemlju pomembna za Skupnost." To v praksi pomeni, da v tem primeru ni treba vključiti vseh območij za prednostne habitatne tipe in vrste v Naturo 2000. V Sloveniji pride v poštev za to izjemo rjavi medved.

Po praksi, uveljavljeni na biogeografskih seminarjih, se za predizbor ugotavljanje zadostnosti opredeljenih območij uporablja načelo, znano pod imenom **'60/40 smernice'**. Za vsak habitatni tip in vrsto izračunajo delež zastopanosti v predlaganih pSCI iz državnega seznama in razdelijo v tri skupine:

1. dobro zastopani elementi so tisti habitatni tipi in vrste, katerih delež je v državnih predlogih pOPS nad 60 % znotraj posamezne biogeografske regije v državi. Dogovorno se predpostavlja, da tolikšen delež zagotavlja v večini primerov ugodno stanje ohranjenosti. Posebej se razpravljajo le posebni primeri.
2. elementi, ki zahtevajo natančnejši pregled so tisti habitatni tipi in vrste, katerih delež je v državnih predlogih pSCI pod 20 % znotraj posamezne biogeografske regije v državi. Preverijo se razlogi za tako nizek delež (zelo razširjene vrste/ht, majhna ekološka in genska raznolikost), v večini primerov je treba delež povečati.
3. Obravnava posameznih primerov - vsa preostala območja (delež vrst/ht znotraj biogeografske regije je med 20 % in 60 %)

Mejni primeri pod 1. in drugo točko se obravnavajo individualno.

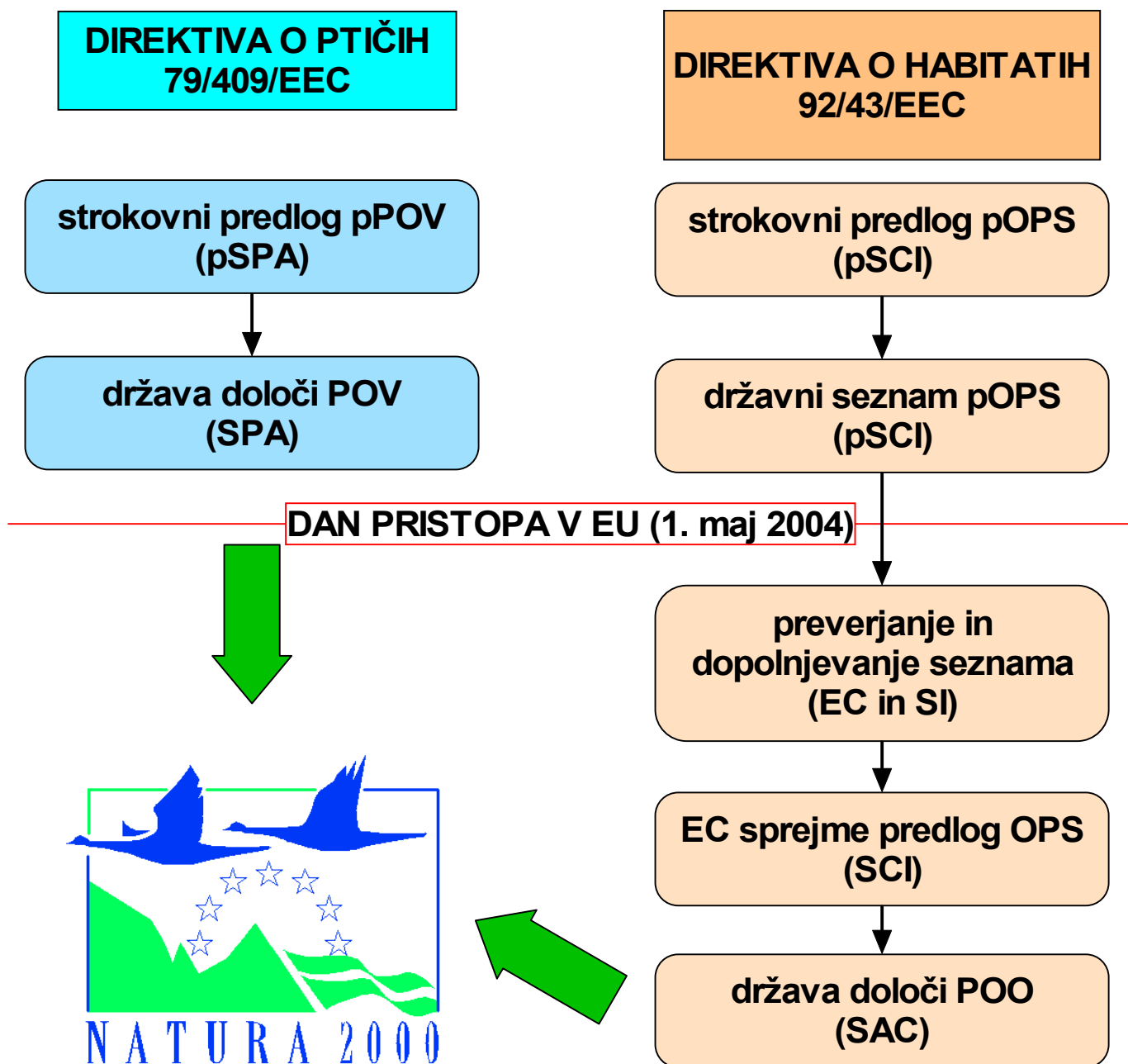
Vseh območij, kjer se vrsta/ht pojavlja torej ni treba vključiti v pSCI. Vključena morajo biti vsa najpomembnejša območja (npr. zajema večji del populacije, območja, pomembna za razmnoževanje, selitve, zatočišča, prehranjevanje, dobro ohranjene naravne razmere), pomembna je reigonalna zastopanost, redke populacije ne smejo biti prezrte.

Kadar je takson zadostno pokrit, pa imamo več lokacij, ki ustrezajo merilom pSCI, potem imajo prednost za vključitev:

- območja, kjer se prekrivajo z območji, opredeljenimi zaradi drugih vrst/habitatnih tipov;
- je že zavarovano območje ali pSPA oz. je predvideno zavarovano območje
- so na območju nacionalno pomembne vrste (npr. endemiti, visoko ogrožene vrste...) ali nacionalno pomembni habitatni tipi.

Ko je doseženo soglasje med vsemi državami članicami, ki imajo delež ozemlja v posamezni biogeografski regiji in Evropsko komisijo, potem se še formalno s predpisom potrdi seznam območij, pomembnih za Skupnost (OPS/SCI). Potem mora vsaka država članica s svojo zakonodajo območja iz tega seznama na svojem ozemlju določiti za posebna območja

ohranitve (POO oz. SAC - Special Areas of Conservation), ki postanejo s tem del omrežja NATURA 2000 (sl. 2). Do leta 2003 je formalno sprejet seznam POO samo za makaronezijsko regijo, usklajen pa je še za alpsko. V državah članicah torej krepko zamujajo z vzpostavljanjem omrežja, ki bi moralo biti po prvotnih načrtih dokončano že leta 2000. Od tod torej drugi del imena NATURA 2000!

Slika 2: Potek priprave ekološkega omrežja NATURA 2000 po Direktivi o pticah in Direktivi o habitatih (EC - Evropska komisija, pPOV predlog posebnega območja varstva = pSPA - potential Special protection area, POV posebno območje varstva = SPA - Special protection area, pOPS - predlog območja pomembnega za Skupnost = pSCI - potential Site of Community Interest, POO - posebno območje ohranitve = SAC - Special Areas of Conservation).

Obveznosti iz Direktive o habitatih

Med seznanjanjem z omrežjem NATURA 2000 sta najbolj pogostni dve vprašanji. Najprej merila za opredeljevanje območij, torej zakaj je neko območje opredeljeno kot evropsko pomembno. Katere vrste in habitatni tipi tam živijo, zakaj je takšen obseg območja. Drugo je seveda še bolj občutljivo: kakšne so pravne posledice dejstva, da je neko območje vključeno v evropsko ekološko omrežje.

Obveznosti države do teh območij vsebinsko določa 6. člen Habitatne direktive:

- 1. Za posebna ohranitvena območja države članice določijo potrebne ohranitvene ukrepe, ki po potrebi vključujejo ustrezne načrte upravljanja, pripravljene posebej za ta območja ali zajete v drugih razvojnih načrtih, in ustrezne zakonske, upravne ali pogodbene ukrepe, ki ustrezajo ekološkim zahtevam naravnih habitatnih tipov iz priloge I in vrst iz priloge II na teh območjih.*
 - 2. Države članice storijo vse potrebno, da na posebnih ohranitvenih območjih preprečijo slabšanje stanja naravnih habitatov in habitatov vrst ter vznemirjanje vrst, za katere so bila območja določena, če bi tako vznemirjanje lahko pomembno vplivalo na cilje te direktive.*
 - 3. Pri vsakem načrtu ali projektu, ki ni neposredno povezan z upravljanjem območja ali zanj potreben, pa bi sam ali v povezavi z drugimi načrti ali projekti lahko pomembno vplival na območje, je treba ustrezno presoditi njegove posledice glede na cilje ohranjanja tega območja. Glede na ugotovitve presoje posledic za območje in ob upoštevanju določb odstavka 4 pristojni državni organi soglašajo z načrtom ali projektom šele potem, ko se prepričajo, da ne bo škodoval celovitosti zadevnega območja, in, če je primerno, ko pridobijo mnenje javnosti.*
 - 4. Če je treba kljub negativni presoji posledic za območje izvesti načrt ali projekt zaradi nujnih razlogov prevladovanja javne koristi, ki je lahko tudi socialne ali gospodarske narave in ni drugih ustreznih rešitev, država članica izvede vse izravnalne ukrepe, potrebne za zagotovitev varstva celovite usklajenosti Nature 2000. O sprejetih izravnalnih ukrepih obvesti Komisijo.*
- Če je to območje s prednostnim naravnim habitatnim tipom in/ali prednostno vrsto, se lahko upoštevajo le razlogi, povezani z zdravjem ljudi ali javno varnostjo, ali koristnimi posledicami bistvenega pomena za okolje ali drugimi, po predhodnem mnenju Komisije nujnimi razlogi prevladovanja javne koristi.*

Zgoščeno besedilo 6. člena zahteva zelo pazljivo branje, kar dokazuje že obsežen priročnik za razumevanje pomena posameznih besed in zvez (European Commission, 2000). Opozorimo le na najbolj bistvene:

Prvi odstavek govori o ukrepih. Najprej o možnosti, da države članice lahko po potrebi opredelijo načrt upravljanja ali uporabijo že obstoječe načrte. Torej ne gre za nujno obveznost, ampak izbiro, ki pa je v mnogih primerih zelo smiselna, če hočemo resno izvajati cilj direktive. Skratka, v večini primerov je modro imeti načrt upravljanja, saj se s tem izognemo marsikateremu konfliktu z uporabniki v prostoru, saj že vnaprej lahko zadeve uskladimo. Tudi možnost uporabe obstoječih načrtov je dobrodošla možnost. Tako je možno posebne ukrepe za gozdni prostor vnesti v gozdnogospodarske načrte, za vode v vodarske in podobno.

Drugi del prvega odstavka pa prinaša obvezo: opredelitev ustreznih zakonskih, upravnih ali pogodbenih ukrepov. Torej, za vsako območje NATURA 2000 mora država zagotoviti vsaj enega od teh ukrepov. Zakonski so na primer zavarovanja po naravovarstveni zakonodaji,

lahko tudi sektorski (npr. določeni tipi rezervatov, vendar z ustrežno vsebino, ki zagotavlja ukrepe za habitatne tipe in vrste na območju). Upravni ukrepi so lahko horizontalne narave, npr. zmanjšanje intenzivnosti kmetijske dejavnosti na določenem območju, pogodbeni pa se nanašajo na dogovore z lastnikom glede gospodarjenja na območju NATURA 2000.

Ukrepi temeljijo na ekoloških zahtevah vrst in habitatnih tipov. Kaj to pomeni? Vsaka vrsta potrebuje za svoje življenje in preživetje ustrezen prostor, hrano, počivališča, mesta za razmnoževanje in podobno. Če manjka le eden od bistvenih elementov, vrsta ne bo mogla preživeti. Zato je pomembno, da poznamo njene ekološke zahteve. Iz njih izvirajo potem ukrepi. Za samice hrošča alpskega kozlička, vemo, da ležejo jajčeca od srede julija do srede avgusta na posekanem bukovem lesu ali poškodovanih delih drevesa.

Torej mora biti ukrep takšen, da zagotavlja dovolj ustreznega substrata za jajčeca in da posekana debla bodisi ležijo dovolj dolgo, da ličinke odrastejo ali pa jih odstranimo, še preden samica vanje odleže jajčeca.

Kako država izvaja ukrepe, je odvisno od njene notranje zakonodaje, Evropska komisija v končni fazi samo preverja, ali je cilj direktive dosežen ali ne, ali pravni sistem države omogoča uporabo vseh ukrepov, predvidenih z direktivo ali ne.

Drugi odstavek načelno govori, da se stanje za vrste in habitatne tipe iz direktive na območju ne sme poslabšati.

Tretji odstavek pa je spet bolj konkreten. Vsak plan ali projekt je treba predložiti glede na vpliv, ki bi ga lahko imel na vrsto ali habitatni tip iz direktive. Torej ne gre za neko generalno presojo kot smo jo vajeni pri presoji vplivov na okolje, ampak za zelo ozko, specifično oceno: ali bo poseg zmanjšal ugodno stanje ohranjenosti samo tistih vrst, zaradi katerih je območje NATURA 2000 opredeljeno. Če vpliv ni bistven, se poseg lahko izvede, sicer pa 4. odstavek govori v katerih primerih lahko javni interes prevlada interes po tej direktivi in sproži mehanizem izravnalnih ukrepov. Poudariti je treba, da je se presoja izvede tudi, če je poseg zunaj območja, pa bi lahko vplival na vrste oz. habitatne tipe v nekem območju NATURA 2000. Posebna pozornost velja prednostnih vrstam in habitatnim tipom, saj v teh primerih utemeljenost prevlade interesa preverja Evropska komisija.

Med pozitivnimi posledicami je, da na območjih NATURA 2000 lahko potekajo projekti iz finančnega mehanizma LIFE narava, prav tako so možne navezave na druge finančne možnosti (npr. kmetijstvo, vodno gospodarstvo).

Spet je v popolni suverenosti države način s katerim zagotovi administriranje tega preverjanja. Pomembno je, da je preprost in učinkovit. V Sloveniji imamo ustrezne pravne mehanizme, nismo pa zadeve še postavili v organizacijskem in postopkovnem okviru.

Slovenija in NATURA 2000

Slovenija se že od začetka pristopnih pogajanj z Evropsko unijo vključuje v pripravo za omrežje NATURA 2000. V prvem obdobju so se dejavnosti osredotočale predvsem na pogajanja z Evropsko komisijo glede dodajanje slovenskih predlogov na priloge Direktive o habitatih in prenosa obveznosti v slovenski pravni red (transpozicija direktive). Od leta 2001 poteka zbiranje podatkov, potrebnih za opredelitev območij, v letu 2003 pa je bil sprejet na Ministrstvu za okolje, prostor in energijo prednostni projekt NATURA 2000, v katerem poleg ministrstva sodelujeta še Agencija RS za okolje in Zavod RS za varstvo narave. Projekt ima dva bistvena dela, in sicer opredeljevanje območij (s pomočjo številnih zunanjih ustanov in posameznikov) ter komunikacijski del, ki skuša drugim resorjem, predvsem pa javnosti predstaviti projekt, predlagana območja ter priložnosti in omejitve za lastnike oz. prostorske interesente. Oktobra 2003 so pripravljene strokovni predlogi za posebna območja varstva (pSPA) po Direktivi o pticah (24 območij, okoli 24 % površine Slovenije), medtem ko bodo novembra pripravljene predlogi za območja po Direktivi o habitatih. Delo je gotovo obsežno, saj je treba zbrati obstoječe podatke in znanje za večje število vrst (glej Tabela 1) in habitatnih

tipov. Vedenje je zelo razpršeno in pomanjkljivo, ekološke zahteve se včasih za različne vrste dopolnjujejo, včasih pa so si celo nasprotne, zato se ob oblikovanju meja območij pojavljajo številne strokovne dileme.

Tabela 1: Pregledno število taksonov, ki jih moramo upoštevati pri opredeljevanju območij omrežja NATURA 2000 (iz Priloge II Direktive o habitatih)

Skupina	štev. vrst na prilogi II v Sloveniji	od tega obveza za opredeljevanje območij
Cvetnice in praprotnice	27	24
Mahovi	5	4
Sesalci	18	15
Plazilci	7	3
Dvoživke	5	5
Ribe	34	29
Nevretenčarji	41	32

Literatura:

BENNETT, G. & R. WOLTERS, 1996: A European ecological network. In: ECNC: Perspectives on ecological networks, ECNC, Man and Nature, Vol. 1, pp. 11-17.

EUROPEAN COMMISSION, 2000: Managing NATURA 2000 Sites, The provisions of Article 6 of the 'Habitats' Directive 92/43/CEE, DG Environment.

GOLOB, A., 2003: Gozdnogospodarski načrti in ohranjanje biotske pestrosti gozdov v Sloveniji v luči pravnega reda Evropske unije. V: Območni gozdnogospodarski načrti in razvojne perspektive slovenskega gozdarstva, zbornik referatov XXI. gozdarskih študijskih dni, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, str. 209-225.

PETERLIN, S. 2002: Varstvo narave v Evropski uniji. Proteus, 64 (2001/02), 2: 80-83

Skoberne, P., 2001: Pregled mednarodnih organizacij in predpisov s področja varstva narave 2002. Ministrstvo za okolje in prostor, Uprava RS za varstvo narave.

SKOBERNE, P., 2002: Slovenija, Evropska unija in varstvo narave. Proteus, 64 (2001/02), 7: 320-325.

SKOBERNE, P., 2003: Metoda opredeljevanja potencialnih območij narave ekološkega omrežja NATURA 2000 v Sloveniji - inačica 2.1. Agencija RS za okolje, Ljubljana, 48. str.

Naslov avtorja:

dr. Peter SKOBERNE

Ministrstvo za okolje, prostor in energijo

Dunajska 47, SI-1000 Ljubljana, Slovenia

tel.: ++386(0)1/478 7157; fax: ++386(0)1/478 7424

e-pošta: peter.skoberne@gov.si